

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 4 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

ИСАНОВА ФЕРУЗА ТУЛҚИНОВНА

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Гайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Gadoyev Dadaxon Hayrulloevich
“ХО‘JA PESHKO” MASJIDI TARIXI 9-14

Raxmatulloev Murodjon Xikmatulloevich
MATBUOT VA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING RIVOJLANISHIDA SO‘Z ERKINLIGINING
MINTAQAVIY-HUQUQIY ASOSLARI..... 15-20

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Курпаяниди Константин Иванович
НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ
СРЕДЫ МАЛЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ 21-34

Камбаров Жамолдин Хикматиллаевич
РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ БОЗОР ҚОНУНЛАРИГА ТАЪСИРИ ТАДҚИҚИ 35-45

Паязов Мурод Максудович
“ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ” АЖДА ХИЗМАТЛАР БОЗОРИДАГИ БОШҚАРУВ
СТРАТЕГИЯСИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ..... 46-59

Рўзиев Абдумалик Ортиғалиевич
ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШНИ
БАҲОЛАШ ХАЛҚАРО АМАЛИЁТИ 60-74

Хожаев Азизхон Саидалохонович
ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА
БЮДЖЕТДАН ТАШҚАРИ МАБЛАҒЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ, ЎРНИ ВА УЛАРНИНГ
ТАҲЛИЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ 75-87

Хўжанова Гулшода Отамуродовна
САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА КЛАСТЕРЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ 88-93

Хатраева Сайуора Nasimovna, Pirimqulov Жаҳонгир
АНОЛИ OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASHDA O‘SIMLIKCHILIK TARMOG‘INI
RIVOJLANTIRISH TENDENSIYASI 94-99

Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна
МОЛИЯВИЙ НАТИЖАЛАРНИНГ СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ..... 100-105

Очилова Наргиза Акрамовна
ЗНАЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В РАЗВИТИИ ДЕХКАНСКИХ И ПОДСОБНЫХ
ХОЗЯЙСТВ 106-112

Alimardonova Zebuniso

SURXONDARYO VILOYATINING MAMLAKATIMIZ TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNINI VA ASOSIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARINING TAHLILI 113-118

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Khakimov Nazar, Amridinova Dilrabo, Kurbanova Sevara

TEACHING SOCIAL HUMANITARIAN SUBJECTS IN UNIVERSITY: NAVIGATING COMPLEXITIES AND CONTROVERSIES IN THE CLASSROOM TO EMPOWER STUDENTS 119-125

Bayaliev Djaxongir Kaynarbekovich

GLOBALLASHUV JARAYONIDA DINIY VA DINYOVIIY G'OYALARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 126-132

Raurova Ra'no Soyibovna

XOJA ISMAT BUXORIY MANAVIY BARKAMOLLIKKA ERISHISH HAQIDA 133-137

Yusubov Jaloliddin Kadamovich

JAHON ILM-FANIDA ABU NASR FOROBIY ILMIY-MADANIY MEROSINING TUTGAN O'RNINI VA AHAMIYATI 138-145

Xolmirzaev Nodirjon Низомжонович

ШАХАРЛАР ЭКОЛОГИЯСИНИ САҚЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ 146-151

Қиличев Абдор

АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИДА БОШҚАРУВ ИНСТИТУТЛАРИ 152-162

Мамасалиев Мирзоулуф Мирсаидович

АМИР ТЕМУРНИНГ ТАШҚИ СИЁСАТДАГИ ФАЛСАФИЙ - АХЛОҚИЙ ЖИХАТЛАР 163-169

Tag'oyeva Dilnavoz Narziqulovna

JADIDLAR MA'NAVIY MEROSIDA XOTIN-QIZLAR TARBIYASI 170-175

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Жумаева Феруза Рузикуловна

ТРАНСПОЗИЦИЯ ВНУТРИ КАЧЕСТВЕННЫХ И НЕКАЧЕСТВЕННЫХ АДЪЕКТИВОВ 176-181

Fayziyeva Aziza Anvarovna

KONSEPTUAL METAFORIK MODELLARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMASIDA EKVIVALENTLIK 182-187

Кадиров Камол Намазович

ИЗУЧЕНИЕ ВОЛШЕБНЫХ СКАЗОК В МИРОВОЙ ФОЛЬКЛОРИСТИКЕ 188-194

Normamatov Farrux Komiljon o'g'li
LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK VA KOGNITIV TILSHUNOSLIKNING O'ZARO ALOQASI VA
ULARDA KONSEPTNING AHAMIYATI 195-202

Камилова Дурдона Козимджановна
ТИЛЛАРДА “БИЗНЕС ВА ТАДБИРКОРЛИК” ТЕРМИНЛАРИНИНГ СТРУКТУРАЛ
ШАКЛЛАНИШИ 203-209

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Ismatullayev Otabek Taxirovich, Maxmudov Bahodir Hakimjon o'g'li
ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH VA EKOLOGIK JINOYATLARNI
TERGOV QILISHDA XORIY TAJRIBASI 210-215

Икромов Шерзод Рахимджанович
ЕТИМ БОЛАЛАР ВА ОТА-ОНА ҚАРМОҒИДАН МАҲРУМ БЎЛГАН БОЛАЛАРГА ДОИР
МАЪЛУМОТЛАРНИ СИР САҚЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУАММОЛАРИ 216-221

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Jurayev Bobomurod Tojiyevich
SOMONIYLAR DAVRI MUTAFAKKIRLARINING PEDAGOGIK TA'LIMOTLARIDA
VATANPARVARLIK TARBIYASI MASALALARI 222-226

Хакимова Мақсадхон Дилшодбековна
ЎТКУР ЮРАК КИРЛАРИНИ ЮВАДУРҒОН ТОЗА МАЪРИФАТ СУВИ 227-233

Abdullayev Madiyar Daniyar o'g'li
XORIJIY MAMLAKATLARDA GEOGRAFIYA TA'LIMI MUAMMOLARI 234-240

Nasritdinova Madina Nurullayevna
ARTPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK MUSIQA TA'LIMI O'QITUVCHILARINING
IJODKORLIK QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK TA'MINOTI 241-246

Botirova Sevara Mamurovna
PEDAGOGIKADA ZAMONAVIY KOMMUNIKATSIYA MODELLARI 247-253

Sarvarova Gulshan Israfilovna
THE ROLE OF ASSESSMENT LITERACY IN EFL 254-258

Хамидова Зайнура Рамазоновна
УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБ ДИРЕКТОРЛАРИНИНГ БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ
БАҲОЛАШДА КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВЛАР 259-264

Jumayev Sohijon Botirboyevich
O'QUV-MASHG'ULOT GURUHLARIDA SHUG'ULLANUVCHI 11 YOSHLI KURASHCHILARNING
UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIGI DINAMIKASI 265-271

<i>Tursunova Mukhabbat Ikromovna</i> THE POWER OF PERSONALIZATION: UNLOCKING SUCCESS WITH AN INDIVIDUAL STRATEGY FOR ENGLISH TEACHERS	272-277
<i>Samadova Sarvinoz Samad qizi</i> BAG'RIKENGLIK TARBIYASI – DAVR TALABI	278-283
<i>Ismailova Guzal Fayzullayevna</i> PEDAGOGIKA OLIY O'QUV YURTI CHET TILI YO'NALISHI TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISHDA TIZIMLI YONDASHUVLAR	284-289
<i>Землянкина Юлианна Искандаровна</i> ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	290-298
<i>Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna</i> COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP	299-303

13.00.00 – Педагогика фанлари

Samadova Sarvinoz Samad qizi
Buxoro davlat universiteti
dotsenti, p.f.f.d. (PhD)

BAG'RIKENGLIK TARBIYASI – DAVR TALABI

Annotatsiya. Ushbu maqolada globallashuv jarayonida yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash, ularda bag'rikenglik madaniyatini shakllantirishda ta'lim tarbiya tizimining o'rni katta ekanligi haqida fikr yuritilgan.

Key words: bag'rikenglik, yoshlar, tarbiya, bag'rikenglik pedagogikasi, globallashuv jarayoni, millatlararo totuvlik, diniy bag'rikenglik

Самадова Сарвиноза Самад кизи
доцент Бухарского
государственного университета

ВОСПИТАНИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ – ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

Аннотация: В данной статье рассуждаются о воспитании молодёжи в процессе глобализации в духе толерантности, об огромной роли системы воспитания в формировании культуры толерантности у них.

Ключевые слова: толерантность, молодежь, воспитание, педагогика толерантности, процесс глобализации, межнациональное согласие, религиозная толерантность.

Samadova Sarvinoz Samad qizi
Associate professor of Bukhara State University

EDUCATION OF TOLERANCE IS THE REQUIREMENT OF THE TIME

Annotation. In this article, it is analyzed that in the process of globalization, the role of the educational system in educating young people in the spirit of tolerance and forming a culture of tolerance in them is great.

Key words: tolerance, youth, education, pedagogy of tolerance, globalization process, interethnic harmony, religious tolerance..

<https://doi.org/10.47390/A1342V3I4Y2023N37>

Kirish

Jahonda yuz berayotgan ijtimoiy-siyosiy integratsiya, globallashuv jarayonida xalqlar, millatlar, davlatlar o'rtasida tinchlik va barqarorlikni taminlashda millatlararo hamda dinlararo bag'rikenglik g'oyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim tizimi yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashning muhim omili sifatida e'tirof etilib, rivojlangan davlatlarda ta'lim jarayonini baynalmilallashtirish asosida ijtimoiy-iqtisodiy va madaniyatlararo

munosabatlarda bag'rikeng, kreativ va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga ustuvorlik berilgan.

Dunyoning AQSH, Buyuk Britaniya, Rossiya, Germaniya, Janubiy Koreya kabi davlatlarining ilmiy-tadqiqot muassasalarida ta'limning globallashuvi jarayonida yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayangan bilim va ko'nikmalar majmuini shakllantirish, ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil qilishning innovatsion texnologiyalariga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Ilmiy-pedagogik tadqiqotlarning istiqbolli yo'nalishlari yoshlarda bag'rikenglik madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekistonda bag'rikenglik va insonparvarlik madaniyatini rivojlantirish, millatlararo va fuqarolararo hamjihatlik va totuvlikni mustahkamlash, yosh avlodni shu asosda, Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlarida "Yoshlarni yot g'oyalar ta'siridan himoya qilish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik ruhida tarbiyalash"[1.1] kabi vazifalar belgilangan. Bu esa yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish zaruriyatini yuzaga keltirmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Bag'rikenglik tarbiyasi, yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash dunyo miqyosida dolzarb masaladir. Xorijlik olimlardan B.Readonning "Bag'rikenglik: tinchlik sari olg'a qadam" asarida, S.Mendusning "Tolerantlik" nomli asarlarida bag'rikenglik tushunchasining nazariy asoslari, mazmuni, bu xususiyatni tarkib toptirishning huquqiy, ijtimoiy va ma'naviy qirralari, bag'rikenglik va zamonaviy jamiyat ziddiyatlari masalalari o'rganilgan.

Rus olimlari A.M.Baybakov "Kichik guruhlarida o'zaro tasirga kirishish sharoitida bag'rikenglik tarbiyasi", R.R.Valitova "Bag'rikenglik axloq muammosi sifatida", D.V.Zinovev "Bo'lg'usi pedagogning pedagogik mahoratini ijtimoiy bag'rikenglikni shakllantirish asosida oshirishda", I.V.Krutova "Gumanitar fanlarni o'qitishda katta sinf o'quvchilarida bag'rikenglikka munosabatni shakllantirish ijtimoiy qadriyat sifatida", P.F.Komogorov "Oliy ta'lim muassasalari talabalarining shaxslararo munosabatlarida bag'rikenglikni shakllantirish", O.B.Skryabina "Yuqori sinf o'quvchilarida kommunikativ bag'rikenglik shakllanishining pedagogik shart-sharoitlari", G.Soldatova "Bag'rikenglikning amaliy psixologiyasi tahlili" mavzularida bir qator tadqiqot ishlarini amalga oshirganlar.

O'zbek olimlaridan E.G.Karimova "O'zbek tolerantligining etnoregional xususiyatlarini sotsiologik o'rganish", Z.M.Husniddinov "O'zbekistonda diniy bag'rikenglikni mustahkamlash omillari va muammolari", D.Alimova "Jadidchilik va diniy bag'rikenglik", G.Aripova "Oilada tolerantlik tafakkurini shakllantirish" mavzularida tadqiqot ishlarini olib borganlar. Bag'rikenglik tushunchasini asosan falsafiy, sotsiologik, psixologik nuqtai nazardan tadqiq qilganlar.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda pedagogik kuzatuv, qiyosiy tahlil, analiz, sintez, so'rovnoma, monitoring kabi tadqiqot va tahlil usullaridan foydalanilgan. Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashda uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash mexanizmlarining asoslanganligi, interfaol metod, shakl va vositalarni qo'llashga doir

tavsiyalar ishlab chiqilganligi, ularni tajriba-sinovdan o'tkazilganligi, diagnostik mezonlar va ko'rsatkichlarining aniqlashtirilganligi, talaba yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar samaradorligini oshirish izchilligining taklif etilgan mezonlarga mosligi ta'minlanganligi bilan belgilanadi.

Tahlil va natijalar

Bag'rikenglik o'zbek xalqining eng oliyanob fazilatlaridan biridir. Ushbu tushuncha keng ma'noni anglatib, uni turli xil talqin qilish mumkin.

Bag'rikenglik - o'zgalarga nisbatan mehr-muruvvatlilik, g'amxo'rlik, saxiylik kabi ma'naviy fazilatlarni ifodalovchi tushuncha.

Bag'rikenglik o'zgalarning dunyoqarashi, diniy e'tiqodi, milliy va etnik xususiyatlari, muomala va munosabatda kamsitish va tahqirlashga yo'l qo'ymaslik, insoniylikni hamma narsadan ustun hisoblab, jamoada, mahalla-ko'yda bunga rioya etishni anglatadi. [4.35]

Ushbu tushuncha keng dunyoqarash, samimiy munosabat, hur fikr, vijdon va e'tiqod asosida vujudga keladi. U faqat ma'naviy burchgina emas, siyosiy va huquqiy ehtiyoj hamdir.

Xalqimizga azaldan xos bo'lgan xislat-bag'rikenglik o'z-o'zidan qisqa fursatda paydo bo'lgan emas, u biz uchun an'anaviydir. Tarixga nazar tashlasak, hozirgi O'zbekiston hududi insonlarda ilk diniy tasavvurlar va aqidalar paydo bo'lgan eng qadimgi o'lkalardan biridir.

Insoniy fazilat an'analari qadimdanoq aynan Sharq xalqlariga xos xususiyat bo'lib, u hozirgi davrgacha avlodlar tomonidan saqlanib, davom etib kelmoqda. Sharq mutafakkirlari Abu Nasr Forobiy, Abu Rayxon Beruniy, buyuk davlat arboblari Amir Temur, Zahiriddin Muhammad Bobur ijodida bag'rikenglik o'z-o'zini anglash, murosa bilan yashash, o'zaro hurmat, sabr-toqat, qanoat, shukr, kechirimlilik, chidamlilik, bir-birini qadrlash, xolislik, sahovatli bo'lish, rahmdillik, mehr-oqibat kabi insoniy fazilatlar orqali namoyon bo'lishini ta'kidlaydilar va o'z asarlarida bu haqida kengroq yoritib beradilar.

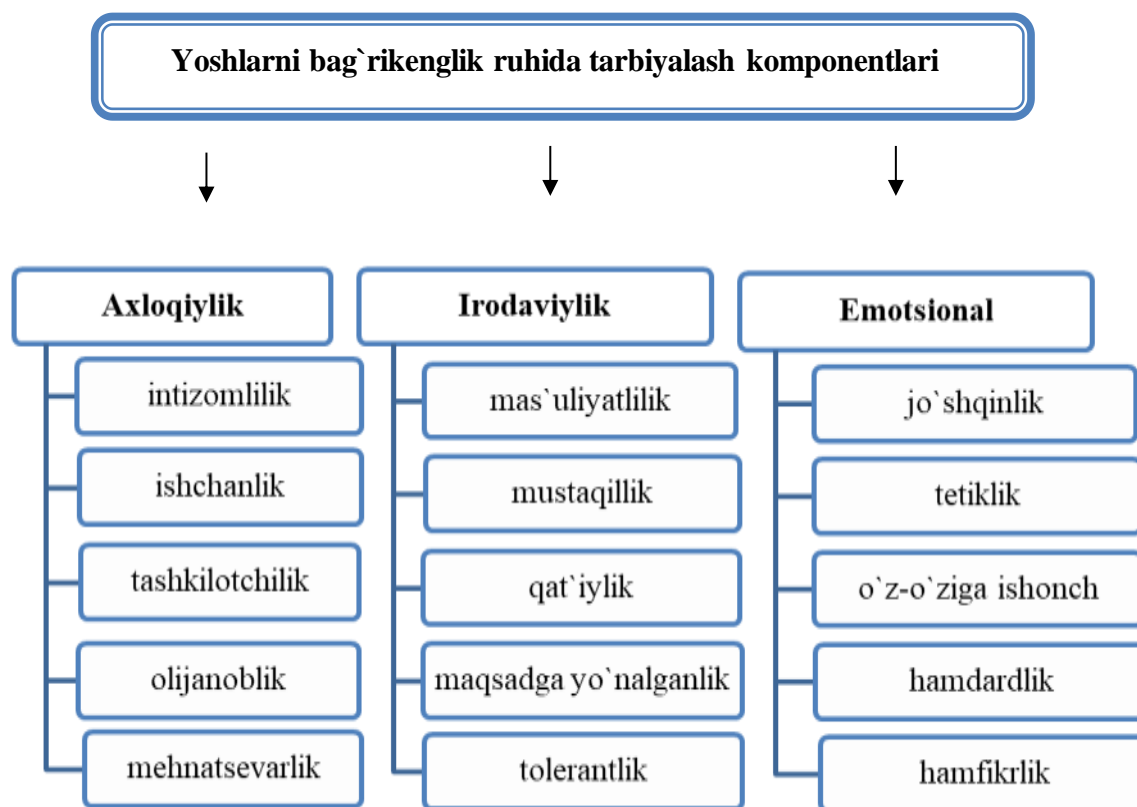
Insoniyat uchun eng katta boylik tinchlikdir, tinchlikning manbai esa ahillik va hamjihatlikdir. O'zaro totuvlik va do'stlik, bag'rikenglik va insonparvarlik tamoyillari barqaror go'shadagina inson emin-erkin yashaydi, har qanday orzusiga erishadi. Shu jihatdan qaraganda, bizning eng katta boyligimiz, eng asosiy yutug'imiz, Yurtboshimiz uqtirganidek, avvalo, Vatanimiz osmonining musaffoligi, jamiyatimizda hukm surayotgan millatlar va fuqarolararo ahillik va hamjihatlik, do'stlik va birdamlik muhitidir. Bunday bebaho ne'matlarning qadriga etish hamda turli millat va elatlar vakillari bir oila farzandlaridek ahil-inoq yashayotgan Vatanimizni ko'z qorachig'idek asrab-avaylash, kimligimizdan qat'i nazar, barchamizning muqaddas burchimizdir.

Bu haqda, fikr yuritganda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev qayd etganidek: "Ma'lumki, bizning qadimiy va saxovatli zaminimizda ko'p asrlar davomida turli millat va elat, madaniyat va din vakillari tinch-totuv yashab kelgan. Mehmondo'stlik, ezgulik, qalb saxovati va tom ma'nodagi bag'rikenglik bizning xalqimizga doimo xos bo'lgan va uning mentaliteti asosini tashkil etadi".[2.295]

Taniqli ma'rifatparvar adib, pedagogik fikr taraqqiyotiga salmoqli hissa qo'shgan pedagog olim Abdulla Avloniy bag'rikenglik bo'lmasa, qanday oqibatlar kelib chiqishi haqida gapirar ekan, jumladan shunday deydi: "Qaysi bir millatning orasida birlik ko'tarilib, nifoq va adovat hukm surgan bo'lsa, ul qavmning inqiroz dunyosiga yuzlanganligi tarix sahifalaridan ma'lumdur". Avloniy bu so'zlari bilan bag'rikenglik davlat va jamiyat rivoji uchun nechog'liq ahamiyatli ekanligini isbotlagan.

Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab bag'rikenglik va insonparvarlik madaniyatini rivojlantirish, millatlararo va konfessiyalararo hamjihatlikni, jamiyatda fuqarolar totuvligini mustahkamlash, barcha fuqarolarga millati va diniy e'tiqodidan qat'i nazar, teng huquq va imkoniyatlar yaratish, yosh avlodni vatanparvarlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash O'zbekistonda davlat siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan.

Raqobatbardosh kadrlar tayyorlash jarayoni ko'p jihatdan talabalarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash asosida o'zini-o'zi tashkillashtirish, o'zini-o'zi rivojlantirish, o'zini-o'zi namoyon etish qobiliyatiga ega fuqaroni tarbiyalashga bog'liqdir. Shuningdek, tadqiqot natijalari asosida talaba yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar samaradorligini oshirish ijtimoiy buyurtma va malaka talablari natijalarining o'zaro muvofiqligini ta'minlashga yo'naltirilgan, hayotiy zarur, shaxslilik xususiyatlarini namoyon etish asosida ta'lim oluvchi va butun jamoa uchun zarur ijtimoiy qadriyatlarga yo'nalganlikka ega amaliy faoliyatni tashkil etish imkonini beruvchi pedagogik jarayon degan xulosaga kelindi. Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashda axloqiy, irodaviy sifatlar, emotsional xislatlarning namoyon bo'lishi va ko'rinishlari ham tadqiq etildi (1-rasm).

1-rasm. Yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash komponentlari

Tadqiqot jarayonida yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash nafaqat pedagogik muammo, balki muhim ijtimoiy ahamiyat ham kasb etishi haqidagi xulosaga kelindi.

Yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashga doir kompetensiyaning muhim komponenti bo'lgan ko'nikmalarni rejalashtirish, individual va jamoa ishini uyg'unlashtirish, motiv hosil qilish, guruh faollari bilan ishlash va ularning faoliyatini muvofiqlashtirish, nazorat qilish va hisobga olish, o'zini-o'zi nazorat qilish, jamoa a'zolari o'rtasida vazifalarni taqsimlash

va o'z vaqtida ularning funksiyalarini maqbullashtirish kabi muhim jihatlarni o'z ichiga qamrab oladi.

“Bag'rikenglik pedagogikasi” degan tushuncha endilikda tez-tez ishlatilmoqda. Bu tushuncha bag'rikenglik makonini, muloqot va muomala madaniyatini shakllantirishni bildiradi. Bunda odamlar bir-birining ko'nglini tushunib, tashvishlariga hamdard bo'ladi, bir-biriga o'zaro hamnafaslik tuyg'usi bilan yashaydi.

Bag'rikenglik faoliyati deganda umumiy maqsadga erishish uchun ta'lim oluvchilar guruhini uyushtirishga yo'naltirilgan o'zaro aloqador harakatlar tizimi tushuniladi.

Bag'rikenglikni shakllantirish maqsadida pedagogika sohasida quyidagi sharoitlarni yaratish zarur:

- ta'lim muassasasida yagona bag'rikenglik muhitini yaratish;
- o'quvchilar va pedagoglarning birgalikdagi hamkorligi orqali teng huquqli muloqotga tayyorligidan iborat bag'rikenglik xislatlarini shakllantirish;
- faol ta'lim usullarining turli shakllaridan foydalanish;
- pedagoglar va o'quvchilarning muomaladagi (kommunikativ) bag'rikenglik ko'nikmalarini rivojlantirish;
- pedagog xodimlarning psixologik pedagogika sohasidagi bilimdonligini oshirish dasturini ro'yobga chiqarish;
- bag'rikenglik muammosiga oid ma'lumotlilik saviyasini ko'tarish maqsadida o'quvchilarga dars berish saviyasini oshirish.[3; 69]

Bag'rikenglik sifatleri, o'z navbatida, bir qator qobiliyatlarning aks etishi bilan bog'liqdir. Yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashda germeneytik tarbiya texnologiyalaridan foydalanish, ularning ichki kechinmalari, xotiralari, tasavvurlari va orzu-maqsadlarini faollashtirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Mazkur holatda talabalarning verbal ijod namunalari pedagog tomonidan bag'rikenglik sifatlariga ega shaxsning qadriyatlar tizimi sifatida qabul qilinishi maqsadga muvofiq. Germeneytik yondashuv asosida talaba yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashda ularning hayot ma'nosini anglashi, individuallikning to'liq namoyon bo'lishini hisobga olish lozim, degan xulosaga kelindi.

Xulosa va takliflar

Hozirgi davrda jamiyatimizning barqaror iqtisodiy rivojlanishi va ijtimoiy hayotning jadallashishi ta'lim oluvchilarning bilimlarini muntazam oshirib borish va chuqurlashtirish, ularni fan va texnikaning so'nggi yutuqlarini jadal egallash, hayot va faoliyatning barcha jabhalarida, jumladan, boshqaruv sohasida muvaffaqiyatga erishishga imkon beradigan yuqori raqobatbardoshlikka ega mutaxassis sifatida tayyorlashni taqozo etishiga asoslangan holda yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashning pedagogik tizimini takomillashtirish lozim.

Bag'rikenglikni rivojlantirish uzviylik va uzluksizlik tamoyillariga asoslangan holda amalga oshirilishi hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan va yaxlit tizimni o'zida namoyon etishi lozim. Yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalash uzluksiz bag'rikenglikka doir kompetensiya elementlarining takomillashib borishiga va ta'lim turlari o'rtasida aloqadorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Yoshlarni bag'rikenglik ruhida tarbiyalashda doimiy barqarorlik kuzatilmasligi, bu esa tarbiyaviy vaziyatlarni modellashtirish, tarbiya jarayoni sub'yektlarining his-tuyg'ulari, motivlari, munosabatlari mo'tadilligini ta'minlash strategiyalariga tayanish lozimligini ko'rsatdi.

Yuqorida keltirilgan xulosalarga asoslanib, quyidagi tavsiyalarni berishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Barkamol shaxsni ma'naviy dunyoqarashini rivojlantirishga doir o'quv va uslubiy qo'llanmalar yaratish;

Bag'rikenglik tarbiyasini olib borishda shu sohaga doir tarbiyaviy ishlarning xususiyati hamda yoshlar tabiatidan kelib chiqqan holda an'anaviy metodlar bilan birga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalardan ham foydalanish;

O'zbekistonda istiqomat qilayotgan turli millat va elat vakillari bilan uchrashuvlar tashkil qilish, talabalar bilan milliy – madaniy markazlarga tashrif buyurib boshqa millat vakillarining madaniyati, urf-odat va an'alarini, qadriyatlarini o'rganish bo'yicha ta'lim muassasalarida “madaniyat haftaliklari” yoki “madaniyat oyliklari” tashkil qilish.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 14 avgustdagi “Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-3907-son qarori.
2. Mirziyoyev Sh.M. “Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib yangi bosqichga ko'taramiz”. –T: “O'zbekiston”, 2017 y.
3. Belolyeva G.V., Shmeleva G.M. “Tolerantnost v pedagogike”. M., 2002 y.
4. Ma'naviyat asosiy tushunchalar izohli lug'ati. T.; “G'afur G'ulom nomidagi nashriyot matbaa ijodiy uyi”. 2013 y.
5. Samadova S. S. K. THE SIGNIFICANCE OF THE HERITAGE OF ANCESTORS IN UPBRINGING OF HARMONIOUS GENERATION //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2. – №. 3. – С. 181-187.
6. Samadova S. ISSUES OF FORGIVENESS IN THE SPIRITUAL HERITAGE OF GREAT SCIENTISTS //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 19. – №. 19.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари”** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани,
Кичик Бешёғоч қўчаси, 70/10-уй.
Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz